

**АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА
ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ**

Милен Стефчов Митков
Стопанска академия „Д.А.Ценов“

**ANALYSIS OF FINANCIAL CONDITION OF INSURANCE
COMPANIES IN BULGARIA**

Milen Stefshov Mitkov

Abstract: *The actuality of the problem is determined by legislative changes for the insurance sector with the entry into force of the new regulatory framework Solvency II directive 2009/138 / EC, which significantly raises the capital requirements for the companies. Each insurer must prove its capital adequacy, as well as create management systems to ensure how the modus operandi take risks where reinsurance. The regulation is very complex and therefore the author of the thesis aims to explore the current state of the assets and liabilities of insurance companies. Focus of the study is the first pillar of the "Solvency II", which is based on evaluation of all balance sheet items of insurance companies at their market value. This approach requires the calculation of net asset value, consistent with their market values, i.e. the value of assets minus liabilities. The subject is the financial position of insurance companies. The study focused on the rules for calculating the capital system of insurance companies in Bulgaria. The aim is to explain and reveal peculiarities and difficulties in the analysis of assets and liabilities of insurance companies under the modular approach to calculating the Solvency Capital Requirement..*

Key words: *insurance, solvency, assets, liabilities*

Актуалността на разглежданата проблематика се определя от законодателните промени в страните от ЕС, свързани с решенията на Европейската комисия за създаването на предпоставки за прехода на застрахователните дружества към „Платежоспособност II“, посредством приемането на Директива 2009/138/ЕО. Прилагането на системата „Платежоспособност II“ е сериозен проблем за всички застрахователни дружества от Европейския съюз.

Обект на изследването е финансовото състояние на застрахователните дружества. Предмет на изследването са правилата за изчисляване на капиталовата адекватност на застрахователните дружества в България. Целта е да се обяснят и разкрият особеностите и трудностите при анализа на активите и пасивите на застрахователните дружества съгласно модулния подход за изчисляване на капиталовото изискване за платежоспособност

Основната цел на проекта на нов Кодекс за застраховането е въвеждането в българското законодателство на разпоредбите на Директива 2009/138/ЕО относно започването и извършването на дейността по застраховане и презастраховане, както и на последващите ѝ изменения и допълнения с Директиви 2011/89/ЕС, 2012/23/ЕС, 2013/58/ЕС и 2014/51/ЕС. С проекта на Кодекса за застраховането се въвеждат и раз-

поредбите на Директива 2002/92/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно застрахователното посредничество, както и на Директива 2009/103/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно застраховката „Гражданска отговорност“ при използването на моторни превозни средства и за контрол върху задължението за сключването на такава застраховка. В допълнение на транспонирането на горепосочените директиви с проекта на кодекса се предлага усъвършенстване на нормативната уредба с цел по-добра защита на интересите на ползвателите на застрахователни услуги.

В Кодекса за застраховането от 01.01.2016г. се въвежда нов режим за определяне на капиталовите изисквания на застрахователя, съответно презастрахователя, на неговите резерви, както и на правилата за инвестиции на средствата му, като гаранция за финансовата стабилност и изпълнението на задълженията по застрахователните и презастрахователните договори.

Усъвършенства се режимът на системата на управление на застрахователите и презастрахователите. Регламентират се функциите по управление на риска, вътрешен одит, вътрешен контрол, актюерска функция. Регламентира се задължението всеки застраховател или презастраховател да публикува годишен доклад за платежоспособност и финансовото си състояние, което ще позволява на всяко заинтересовано лице да извършва непосредствен анализ на тяхното състояние с оглед информиран избор на доставчик на застрахователна услуга.

С оглед правилата за прилагане на Директивата Платежоспособност II се създават условия за застрахователите с по-ограничен обем на дейността да извършват дейността си при изискванията преди 01.01.2016 г. във връзка финансовото състояние, което ще им спести разходите им за адаптиране към усложнените модели за надзор на платежоспособността съгласно изискванията на новата европейска уредба. Застрахователите, които избера да се възползват от този облекчен режим, няма да имат възможност да извършват дейност в рамките на общия пазар по силата на право на установяване или при свободата на предоставяне на услуги. Наред с това, с оглед подобряване на управлението, тези застрахователи ще прилагат общите усъвършенствани правила за системата на управление и публично оповестяване.

I

Застрахователният фонд е образуван от натрупването на средства и услуги: резерви и запаси, спестявания, социално обезпечение, застраховане. Всичките форми и видове на натурална и парична помощ на икономиката и населението се акумулират в такива своеобразни „застрахователни“ фондове.

В условията на пазарна икономика, която в основата си съдържа предприемаческата дейност на стопанските субекти под различна форма на собственост, управленските функции на държавата в сферата на застраховането и организацията на застрахователната защита са ограничени и се проявяват в управлението на социалните обществени рискове, в определянето на порядките, формите и условията за регулирането на дейностите на застрахователния пазар.

Средствата, които образуват застрахователния фонд, могат да бъдат разграничени на средства, собственост на застрахователното дружество, и средства, собственост на застрахованите лица. Собствените средства са необходими на застрахователното дружество, за да може то да получи лиценз и стартира своята дейност. Наред с това собствените средства на застрахователя представляват своеобразна гаранция за изпълнението на задълженията му към застрахованите лица по повод сключените

застрахователни договори. В случай че събраните застрахователни вноски и образуваните от застрахователя технически резерви се окажат недостатъчни да покрият възникналите задължения по застраховките, именно собствените средства ще са последният „буфер“, от който ще се вземат средства, за да се изплатят обезщетенията. Собствените средства на застрахователното дружество включват: записания акционерен капитал, капиталови резерви, преоценъчен резерв, премии от емисии, неразпределена печалба и непокрита загуба.

Застрахователните дружества разполагат с и управляват средства, които са собственост на застрахованите. Тук могат да се отнесат средствата на: запасния фонд; математическите резерви; резервите по застраховки „Живот“, свързани с инвестиционен фонд; резерв за капитализирана стойност на пенсиите; резервите за предстоящи (висящи) загуби и др.

Средствата, формиращи застрахователния фонд, могат да са финансови средства (пари в касата и разплащателната сметка, банкови депозити, придобити ценни книжа и др.) или да бъдат под формата на материални дълготрайни активи (например сгради или транспортни средства).

Средствата на застрахователния фонд могат да служат за покриване на текущи задължения и/или предварително известни или неизвестни бъдещи потребности на застрахователното дружество.

Източниците за формирането на застрахователния фонд са: уставният капитал на застрахователното дружество; постъпващите застрахователни (и презастрахователни) вноски; доходите, получени от инвестирането на застрахователните резерви и собствените свободни средства на застрахователя. За да получи лиценз и за да започне своята дейност, застрахователното дружество е необходимо да притежава собствен, акционерен капитал (при взаимозастрахователните кооперации – дялов капитал). Този капитал е и част от застрахователния фонд, макар и да не е основен източник за неговото формиране.

Постъпващите застрахователни вноски са основният източник за образуването на застрахователния фонд. Техният размер зависи от редица фактори като: вид застраховка; брой сключени застраховки; вероятност за настъпване на неблагоприятно събитие; размер на застрахователните суми на застрахованите обекти; възприетата система за обезщетение и др.

Доходите, получени от инвестирането на застрахователните резерви и собствените свободни средства на застрахователя, са третият източник за формиране на застрахователния фонд. Колкото по-голяма е получената доходност от инвестираните средства, толкова повече се увеличава дялът на този източник при образуването на фонда. Съгласно нормативната база застрахователните дружества са задължени да инвестират средствата в конкретни инвестиционни инструменти, като целта е да се минимизира рискът, свързан със загуби от инвестиционна дейност.

Разходването на средствата от застрахователния фонд се извършва във връзка с: плащания, обусловени от настъпването на покрити рискове или други условия, предвидени в застрахователните договори; разноските за издръжка на дейността на дружеството; други плащания, които съпровождат текущата дейност на застрахователното дружество.

Плащанията, обусловени от настъпването на покрити от застрахователния договор рискове, заемат най-голям дял от всички плащания на застрахователя. Тяхното предназначение е да покрият претърпените загуби от застрахованите, породени от настъпил застрахователен случай. Величината на тези плащания е в тясна зависимост от честота и тежината на загубите.

В процеса на своята дейност застрахователят извършва плащания, които не са свързани с покритите рискове, но се извършават, за да може той да функционира като икономически субект на пазара и да издържа своята дейност. Тези плащания, свързани с текущата издръжка на дейността, наречени разноски на застрахователното дружество, са свързани с организирането, управлението и разпределението на застрахователния фонд.

Към другите плащания, които съпровождат текущата дейност на застрахователното дружество, могат да се отнесат: дължимите данъци и такси; погасяване на кредити и дължими лихви; покриване на отрицателни разлики от промяна на валутни курсове и др.

Таблица 1. Активи на застрахователните дружества в България за периода 2010-2016 г.

	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	31.03.2016 г.
	Активи (млн. лв.)	Активи (млн. лв.)	Активи (млн. лв.)	Активи (млн. лв.)	Активи (млн. лв.)	Активи (млн. лв.)	Активи (млн. лв.)
Общо	4737,0	4803,8	5303,8	5261,4	5680,2	6117,1	6261,0
Застрахователни дружества, извършващи животозастраховане	1095,9	1092,6	1180,4	1261,1	1463,5	1658,7	1739,1
Застрахователни дружества, извършващи общо застраховане	3562,4	3628,3	4040,5	3989,0	4216,6	4458,3	4521,8
вкл. Презастрахователни дружества	1631,5	1599,4	1996,7	1769,1	1916,0	2061,0	2111,0
Здравноосигурителни дружества	78,7	83,0	82,8	11,3	0,2	0,1	0,1

Средствата, управлявани от дружествата, извършващи застрахователна дейност, които осъществяват дейност в България, възлизат на 6.261 млрд. лв. към края на март 2016 г. Техният размер се увеличава с 315.8 млн. лв. (5.3%) в сравнение с края на март 2015 г. (5.945 млрд. лв.) и със 143.9 млн. лв. (2.4%) спрямо края на четвъртото тримесечие на 2015 г. (6.117 млрд. лв.). Данните са показани в **Таблица 1**.

Активите на дружествата, извършващи животозастраховане, нарастват със 174.2 млн. лв. (11.1%) – от 1.565 млрд. лв. към края на март 2015 г. до 1.739 млрд. лв. към края на същия месец на 2016 г. Спрямо края на декември 2015 г. (1.659 млрд. лв.) те се увеличават с 80.4 млн. лв. (4.8%). Техният относителен дял в общия размер на активите към края на март 2016 г. е 27.8%, при 26.3% към края на първото тримесечие на 2015 г. и 27.1% в края на декември 2015 г.

Средствата, управлявани от дружествата, извършващи общо застраховане, се увеличават със 141.6 млн. лв. (3.2%) – от 4.380 млрд. лв. към края на март 2015 г. до 4.522 млрд. лв. към края на същия месец на 2016 г. Те нарастват с 63.5 млн. лв. (1.4%) спрямо края на декември 2015 г. (4.458 млрд. лв.). Към края на март 2016 г. Относителният дял на активите на застрахователните дружества, извършващи общо застраховане, в общия размер на активите на дружествата, извършващи застрахователна дейност, е 72.2% при 73.7% в края на първото тримесечие на 2015 г. и 72.9% към края на декември 2015 г.

Таблица 2. Инструменти включени в активите на застрахователите в България за периода 2010-2016 г.

Активи по инструменти и валута								
(в хил. лв.)	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.3.2015	31.12.2015	31.3.2016
ОБЩО	4 736 989	4 803 790	5 303 760	5 261 364	5 680 249	5 945 132	6 117 113	6 260 976
1. Парични средства в каса	23 155	9 554	15 328	13 920	12 504	11 987	11 909	11 024
- в лева	22 557	9 402	15 173	13 855	12 404	11 686	11 788	10 956
- в евро	592	141	152	61	96	295	116	66
- в долари	3	9	2	3	3	3	3	1
- в други валути	3	3	1	1	2	2	2	1
2. Депозити	946 058	895 633	1 119 859	898 729	746 989	792 251	648 032	731 908
- в лева	583 734	589 850	604 652	517 276	430 441	406 647	368 375	391 247
- в евро	216 545	135 667	116 998	122 206	128 005	142 878	123 135	140 211
- в долари	6 613	1 691	2 204	9 531	6 022	11 200	3 763	14 656
- в други валути	139 166	168 425	396 005	249 716	182 521	231 526	152 759	185 793
3. Предоставени кредити	164 273	80 264	72 682	107 632	119 718	126 560	163 202	215 670
- в лева	53 207	76 532	69 233	95 386	107 315	114 027	147 846	202 760
- в евро	9 638	3 731	3 447	12 230	12 382	12 509	15 334	12 888
- в долари	0	0	2	17	21	24	22	22
- в други валути	101 428	0	0	0	0	0	0	0
4. Ценни книжа, различни от акции	1 759 169	2 168 853	2 430 170	2 384 504	2 812 032	2 970 671	3 132 476	3 161 376
5. Акции и други форми на собственост	499 195	435 242	448 955	510 582	607 573	649 158	704 831	734 958
5.1. Акции (в т.ч. дялове на договорни фондове)	284 851	268 528	318 679	379 648	476 107	517 555	556 639	481 148
5.2. Други форми на собственост ²	214 345	166 713	130 276	130 934	131 466	131 604	148 192	253 810
6. Инвестиционни имоти	150 009	148 254	142 553	169 052	185 385	186 347	187 884	188 178
7. Финансови деривати	3 395	97	5 242	1 454	373	738	4 208	7 805
8. Нефинансови активи	92 952	100 113	108 041	97 222	99 591	100 760	93 208	94 453
9. Вземания от застрахователни операции	715 420	578 087	566 769	665 194	668 881	668 448	681 533	631 713
9.1. От преки застрахователни операции	382 655	427 499	417 804	432 358	469 642	488 163	465 444	494 208
- в лева	379 421	423 823	414 775	429 396	466 404	484 908	460 406	489 112
- в евро	3 099	3 213	2 799	2 612	3 114	3 247	5 038	5 096
- в долари	134	461	228	128	124	8	0	0
- в други валути	1	1	2	23	0	0	0	0
9.2. От презастрахователни операции	332 765	150 588	148 965	232 835	199 239	180 285	216 089	137 506
- в лева	15 593	15 406	33 677	67 263	78 956	71 171	50 680	29 807
- в евро	62 606	46 394	20 075	44 548	27 326	17 494	39 339	25 792
- в долари	879	298	8	62	0	1	10	1
- в други валути	253 687	88 490	95 205	120 963	92 957	91 619	126 060	81 906
10. Други активи	383 363	387 694	394 161	413 074	427 203	438 213	489 831	483 890
- в лева	379 893	376 495	393 225	412 602	406 081	413 355	470 098	464 808
- в евро	3 450	3 144	648	472	18 860	21 039	17 110	16 621
- в долари	0	1 155	25	0	2 261	2 526	2 622	2 462
- в други валути	21	6 900	263	0	0	1 292	0	0
Брой на наблюдаваните единици	66	65	63	59	60	60	58	57

В инструментите, включени в активите на дружествата, извършващи застрахователна дейност, към края на март 2016 г. преобладават притежаваните ценни книжа, различни от акции, които на годишна база се увеличават със 190.7 млн. лв. (6.4%) до 3.161 млрд. лв./вж. Таблица 2./ Спрямо края на март 2015 г. депозитите намаляват с 60.3 млн. лв. (7.6%) до 731.9 млн. лв., акциите и другите форми на собственост се увеличават с 85.8 млн. лв. (13.2%) до 735 млн. лв., а средствата във вземания от застрахователни операции намаляват с 36.7 млн. лв. (5.5%) до 631.7 млн. лв. В края на първото тримесечие на 2016 г. относителният дял на ценните книжа, различни от акции, е 50.5%, при 50% към края на същото тримесечие на 2015 г., на депозитите - 11.7% при 13.3% към края на март 2015 г., на акциите и другите форми на собственост - 11.7% при 10.9% към края на март 2015 г., и на вземанията от застрахователни операции - 10.1% при 11.2% към края на първото тримесечие на 2015 г.

Във валутната структура на активите основен дял имат активите в левове, които са 43.7% от общия размер на активите към края на март 2016 г. при 42.7% към края на първото тримесечие на 2015 г. Активите в евро са 29.6% при 28.1% към края на март 2015 г. Към края на март 2016 г. активите в щатски долари са 3.2% при 4.1% към края на първото тримесечие на 2015 г., а в други валути - 23.5% при 25.1% към края на март 2015 г.

Таблица 3. Пасиви на застрахователните дружества в България за периода 2010-2016 г.

Пасиви по инструменти и валута								
(в хил. лв.)	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.3.2015	31.12.2015	31.3.2016
ОБЩО	4 736 989	4 803 790	5 303 760	5 261 364	5 680 249	5 945 132	6 117 113	6 260 976
1. Собствен капитал	1 487 846	1 571 203	1 836 886	1 726 471	1 864 380	2 002 070	1 936 499	2 012 553
2. Получени кредити	47 141	47 576	54 598	63 524	106 654	109 233	136 159	158 122
- в лева	20 274	15 136	15 801	15 534	53 775	54 398	81 324	103 288
- в евро	26 866	32 440	38 797	47 989	52 879	54 835	54 835	54 835
- в долари	0	0	0	0	0	0	0	0
- в други валути	0	0	0	0	0	0	0	0
3. Ценни книжа различни от акции	0	0	0	0	0	0	0	0
- в лева	0	0	0	0	0	0	0	0
- в евро	0	0	0	0	0	0	0	0
- в долари	0	0	0	0	0	0	0	0
- в други валути	0	0	0	0	0	0	0	0
4. Финансови деривати	1 243	5 671	1 343	777	6 774	8 705	2 915	1 691
5. Застрахователни технически резерви	2 608 389	2 828 629	3 071 648	3 077 559	3 308 477	3 427 806	3 527 525	3 613 288
5.1. Нетно участие на домакинствата в животозастрахователни резерви	514 602	584 932	662 499	754 652	864 979	933 853	1 006 444	1 049 929
5.2. Пренос - премиен резерв и резерв за предстоящи плащания	2 093 787	2 243 697	2 409 150	2 322 907	2 443 498	2 493 953	2 521 082	2 563 358
6. Депозити получени от презастрахователите	27 405	31 430	36 010	36 354	28 500	30 619	25 294	24 986
- в лева	27 405	31 430	36 010	36 354	28 500	30 619	25 294	24 986
- в евро	0	0	0	0	0	0	0	0
- в долари	0	0	0	0	0	0	0	0
- в други валути	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Задължения по застрахователни и презастрахователни операции	416 316	185 173	174 631	217 450	235 125	200 923	323 146	283 507
- в лева	138 101	139 579	141 442	138 991	156 523	178 395	223 413	232 413
- в евро	64 531	30 239	16 642	12 715	12 539	12 026	29 599	31 447
- в долари	51	84	1	107	733	7	45	105
- в други валути	213 634	15 271	16 546	65 637	65 330	10 495	70 090	19 543
8. Други	148 649	134 108	128 645	139 229	130 339	165 775	165 575	166 829
- в лева	131 572	134 108	125 543	121 655	126 829	160 238	165 156	161 947
- в евро	15 262	0	3 056	17 575	3 510	5 537	419	4 882
- в долари	0	0	0	0	0	0	0	0
- в други валути	1 815	0	46	0	0	0	0	0
Брой на наблюдаваните единици	66	65	63	59	60	60	58	57

Привлечените средства от дружествата, извършващи застрахователна дейност, към края на март 2016 г. са 6.261 млрд. лв. /вж.Таблица3./ Собственият капитал е 2.013 млрд. лв. към края на март 2016 г., като се увеличава с 10.5 млн. лв. (0.5%) спрямо края на март 2015 г. (2.002 млрд. лв.). Неговият дял в размера на пасивите към края на първото тримесечие на 2016 г. е 32.1% при 33.7% към края на същото тримесечие на 2015 г. Към края на март 2016 г. застрахователните технически резерви нарастват на годишна база със 185.5 млн. лв. (5.4%) до 3.613 млрд. лв.

* * *

Вече бе посочено, че застрахователите в България отчитат тенденция към увеличаване на активите за периода 2010-2016 година. В ситуация на увеличаване на активите на застрахователните дружества неговите мениджъри трябва да насочват внимание към повишаване на рентабилността и ефективността от неговата работа. В тази връзка особено внимание заслужава анализът на основни финансови показатели като „възвръщаемост на собствения капитал“, „възвръщаемост на активите“, „рентабилност на приходите от продажби“. На база на посочените показатели мениджърите могат да направят задълбочен анализ на финансовото състояние на застрахователното дружество, тоест да установят основните причини и фактори, които оказват най-съществено влияние върху финансовия резултат, респективно върху рентабилността и ефективността от работата на застрахователното дружество. Усилията на мениджърите трябва да бъдат насочени към запазване или увеличаване на печалбата на застрахователното дружество.

Литература:

1. Гаврийски, В. Икономика на застраховането. С, 1998
2. Гаврийски, В., Драганов, Хр., Денев, Г. Теория на застраховането. С, 1985
3. Гаврийски, В., Драганов, Хр., Йотов, Й. Организация и планиране на застраховането. I част. С, 1978.
4. Ерусалимов, Р., Василев, В., Панева, А., Митков, М., Ннинова, В. Въведение в застраховането, В.Т., 2015
5. Илиев, Б., Василев, В., Ерусалимов, Р. Основни принципи на застраховането. С, 2008.
6. Илиев, Б. Застраховане. В.Т, 2015